

100 godina od rođenja Alije Izetbegovića

Prof. dr. Sead Šemsović

Narodno pozorište u Sarajevu, 17.10.2025.

Poštovani!

Moje upoznavanje sa Alijom Izetbegovićem desilo se posredno – preko njegovih djela. U okviru projekta Sabranih djela 2004. godine bio sam angažiran na izradi bibliografskog popisa tekstova i knjiga na bosanskom jeziku i njihovih prijevoda na druge svjetske jezike. Istraživanje bogate građe nužno me vodilo ne samo kroz lokacije gdje se djela pojavljuju, nego i kroz njihov sadržaj. Budući da se radi o djelima raznolikih oblasti – pravo, politologija, filozofija, pedagogija, religiologija, književnost i umjetnost – zahtijevalo je ozbiljno predznanje o navedenim disciplinama. Kao postdiplomac na književnosti naroda Bosne i Hercegovine dio tih znanja u nekom procentu sam već imao, ali je istraživanje ovog korpusa ipak tražilo znatno više. To paralelno istraživanje iziskivalo je golem trud da se ne ode u pretjerano široko upoznavanje referirane literature, a da se ipak i ne ostane sasvim površan.

Prva zapitanost javila se o žanrovima Izetbegovićevih radova, čemu oni tačno pripadaju i gdje ih smjestiti u širokoj paleti mogućih varijeteta. Nisu baš naučne, ali nisu ni sasvim nenaučne publikacije. Autor je i objektivniji i podjednako često subjektivan u iznošenju zaključaka s povremenim pozivanjem na određenu literaturu. Stoga je sam žanr bilo jedino moguće odrediti kao svojevrsan esej, ili preciznije filozofsko-religijsko-politički esej. I zapravo će temeljni autorski radovi *Islamska deklaracija*, *Islam između Istoka i Zapada*, kao i *Moj bijeg u slobodu*, u potpunosti odgovarati ovoj nesvakidašnjoj žanrovskoj odrednici.

Druga zapitanost bila je u smjeru društveno-političkih okolnosti u kojima su ova djela nastajala i bila čitana – tajnovitost unutar rigidnog komunističkog režima (*Islamska deklaracija*, *Islam između Istoka i Zapada*), odnosno tajno, polujavno i javno ispisivanje svesaka unutar zatvorskih zidina (zbirka bilješki pod naslovom *Moj bijeg u slobodu*). I okolnosti nastajanja i okolnosti čitanja ovih djela dobro su nam poznate, te nam je stoga i jasan postupak samoizgradnje ličnosti Alije Izetbegovića.

Treća zapitanost išla je u smjeru šta mi danas, kao neko ko nije dobio *Islamsku deklaraciju* od povjerljiva čovjeka na sahat vremena da je pročita koliko uspije i da je vrati istom čovjeku kada po nju dođe. Kakao je čitati danas kada je svima dostupna i na bosanskom i na nekoliko

svjetskih jezika? Kako je razumijevati i analizirati danas, pola stoljeća kasnije, u sasvim drugačijim društveno-političkim okolnostima? Kako je predstaviti svojoj djeci? Kako objasniti šta je u tom tekstu ikome moglo zasmetati? Kako objasniti vrijeme u kome je Boga imalo kada si u kući, ali ga nije smjelo biti kada si u školi? Koliko je ateizacija znanja i danas prisutna u nama samima? I u konačnici, koja je danas upotrebnost Izetbegovićevih knjiga?

Neka su dva moguća smjera poimanja ove stvari: Izetbegovićev odnos prema znanju i samopopravljanju, te njegovo aktivno uvezivanje polariteta.

Izetbegović cijeli život traga za raznolikim konceptima znanja, i u nauci i u vjeronauci. Studira agronomiju, radi u građevinskim firmama, diplomira pravo i polaže pravosudni ispit, zanimaju ga svemirski programi, prati političke događaje u zemlji i svijetu, prati razvoj nauke i tehnologije, uči strane jezike, čita islamsku dogmatiku, islamsku filozofiju, zapadne orijentaliste i analizira šahovske partije. Tako složen koncept interesiranja od njega nije načinio takozvanog „svaštara“, već intelektualca koji svaku od tih oblasti odlično poznaje.

Svakoj od tema kojima se bavio pristupa iz pozicije vjerujućeg čovjeka. U samim se rečenicama ne mora pojaviti niti jedan religijski termin ili neka asocijativna odrednica, ali će pozicija iz koje se promatra svijet, pozicija iz koje se propituje i analizira stvarnost, pozicija iz koje se iznalazi rješenje za određeni problem uvijek i isključivo biti rakurs čovjeka od vjerovanja. Stoga će se taj moralni dignitet zrcaliti u svakoj prilici – unutar pisanog teksta, intervjuu ili javnoga obraćanja. Na tom će tragu nastajati poštovanje kako na Istoku tako i na Zapadu. Tome će poštovanju posebno pridonijeti same okolnosti agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, kao i Izetbegovićeva ustrajna težnja da do rata ne dođe. Tu su naravno i etički principi obilaska ratnika na samim borbenim linijama, razgovor s njima i podstrek na ustrajnost u borbi. U godinama nakon Agresije njegova briga o Bošnjacima na svim krajevima ranije zajedničke nam države odlikovala je nacionalnog lidera koji razgovara i traga za rješenjima najraznolikijih problema s kojim se njegov narod u novonastalim okolnostima našao. Lično je kontaktirao s bošnjačkim političkim i kulturnim predstavnicima iz ovih zemalja i pozitivno se izražavao o njihovom doprinosu zajedničkim idejama.

Druga važna dionica pitanja kako Izetbegovića čitati danas jeste tretiranje njegovih knjiga kao grčevitog pokušaja da se makar i u naznakama iscrta koji je to put za muslimanske narode u svijetu danas, u petnaestom hidžretskom stoljeću. To bi naše ovovremeno čitanje danas podrazumijevalo otključavanje svih onih mjesta Izetbegovićevih negodovanja. Njegova evidencija razlogâ nesnalaženja muslimanskih naroda u posljednjim stoljećima, nužno

zahtijeva naše definiranje izlaza, a što nas u konačnici obavezuje na realizaciju, koja treba proizvesti bolju i kvalitetniju manifestaciju nas samih. Posebno je to primjetno u polarizaciji znanja. Još se prije nekoliko stoljeća desio svojevrsan razvod između vjeronaučnih i naučnih disciplina, te smo se mi sami podijelili na naučnike i vjeroučitelje, pri čemu niti jedni niti drugi ne posjeduju znanje iz obje oblasti. Na isti se takav način podijelio i pristup vjeronaučnom znanju, na formaliste i filozofe, odnosno na racionaliste i teozofe, ili na pjesnike i suhe analitičare, bez primjera da neko uspješno vlada dvojnim disciplinama i u teoriji i u praktičnom vjerovanju. Ukoliko ovim knjigama pridemo iz svake od disciplina zasebno (filozofije, politologije, religije), dobit ćemo sliku Izetbegovićevog stava o nečemu, ali nećemo otkriti šta bi to bilo rješenje brojnih problema našega društva. Taj bi analitički pristup u mnogome osvijetlio samo djelo i, naravno, njegovog autora, ali upotrebna bi vrijednost opet izostala. Ovdje je prije svega prozvana bošnjačka intelektualna zajednica, posebno oni koji su skloni pripadnosti religijskom, etničkom ili nacionalnom kolektivu te posjeduju neki segment ove osviještenosti. Oni koji ne posjeduju ništa od toga, na njih ovakve preporuke i recepture jednostavno i nemaju učinkovitost, jer je ateizirano znanje skoro uvijek proizvelo određeni vid imuniteta ka kolektivnim idejama i svojevrsnu hiperindividualnost. U toj sferi svaki je intelektualac zaseban svijet, koji se s drugim svjetovima ne sinhronizira, oni se samo sudaraju. Bošnjacima je važan svaki pojedinac koji ima imalo svijesti o kolektivnim vrijednostima i svojoj odgovornosti za kolektivno stanje. Svako treba biti zupčanik unutar zajedničkog sistema vrijednosti.

Na pitanje kako danas čitati Izetbegovića, odgovaramo da ga moramo čitati tako što svaki od navedenih razrušenih brakova treba vratiti u prirodni ambijent, jer jedino upareno znanje, i teorijsko i praktično, i emotivno i analitičko, i naučno i vjeronaučno može dati odgovarajući zdrav plod. Medicinskim rječnikom kazano, Izetbegović je proveo anamnezu i dijagnozu, naš je posao da odredimo terapiju, ali i da tu terapiju u potpunosti provedemo i nadgledamo u cilju ozdravljenja naše zajednice.

Posebno se ova ozdravljenja tiču naših institucija. Sve su one manje-više zahvaćene virusom sujete pojedinca, zastarjelim konceptima odnosa prema javnosti, posebno prema medijima, često su inficirane neinventivnošću i nekreativnošću, čime su u neskladu sa savremenim trenutkom, hiperbirokratizacijom i strahom od bilo čega novog i kreativnog. Možda je upravo ovaj naš susret večeras i Mejremićeva sinfonijska poema oko koje smo se i okupili, a u povodu stogodišnjice rođenja rahmetli predsjednika, neki navješćujući povjetarac da će se stvari ipak mijenjati, bili mi za to spremni ili ne.